

SCHIMBAREA ATITUDINII FAȚĂ DE FEMEIE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL IV-LEA. SFÂNTUL AMBROZIE AL MILANULUI DESPRE PROCESUL UNEI FECIOARE

Cornelia POPA-GORJANU*

Societatea romană de la sfârșitul secolului al IV-lea a acceptat cu greu modificările pe care creștinismul începuse să le promoveze în privința statutului femeii, de soție, văduvă sau fecioară. Studiul de față încearcă să argumenteze printr-un caz concret dificultățile pe care Biserica le-a întâmpinat în această privință. Creștinismul a oferit femeii o poziție mult mai importantă în familie și în societate decât cea pe care o avusese în lumea greco-romană. De exemplu, legislația și cutumele romane așezau femeia căsătorită sub autoritatea deplină a capului familiei, cu misiunea de a da naștere unor copii sănătoși, de a-i crește până la o anumită vârstă și de a se îngriji de treburile casei, iar fetele erau pregătite pentru a deveni soții. Creștinismul a oferit o alternativă la căsătorie, cea a fecioriei. Tânăra fată putea alege să rămână necăsătorită, dar trebuia să-și păstreze curățenia trupeză (virginitatea) și sufletească (spirituală), adică fecioria¹.

În Noul Testament se face referire la fecioare. În parabola despre cele zece fecioare (Matei 25.1-11), Isus Hristos vorbește despre cinci fecioare bune și cinci fecioare ne bune. Apostolul Pavel sfătuia fecioarele să rămână așa, să nu se căsătorească dacă voiau să se dedice Domnului (I Corinteni 7.37). Pornind de la cuvintele apostolului Pavel, „Și este împărțire: și femeia nemăritată și fecioara poartă grija de cele ale Domnului, ca să fie sfântă și cu trupul și cu duhul” (I Corinteni 7.30), Biserica a promovat și a protejat un nou statut al femeii, al celei care se dedică cu trupul și cu sufletul lui Dumnezeu. Prin această condiție, ea devenea exemplu pentru cei care o cunoșteau sau auzeau de ea, devenea mândria familiei din care provenea și garanția reputației acesteia.

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: pgcornelia@yahoo.com.

¹ A existat în lumea romană un număr mic de fecioare, numite vestale, preotese-fecioare care trebuiau să îndeplinească ritualul și să mențină focul sacru în templul zeiței Vesta. Dar pentru aceste sarcini ele erau oferite de părinți, nefiind o opțiune personală. Nu rămâneau fecioare toată viața, ci după împlinirea vârstei de 30 de ani părăseau templul și trebuiau să se căsătorească. Aceste fecioare erau alese numai din familiile nobile.

Anne Jensen afirma că, în perioada primelor secole creștine, femeia care spera într-o îmbunătățire a propriei condiții se îndrepta spre creștinism². Multe tinere care rămâneau nemăritate sau care ajunseseră singure, orfane, alegeau fecioria în schimbul tradiției, adică al căsătoriei³. În perioada creștinismului timpuriu nu a existat o instituție a fecioriei, așa cum exista pentru văduvă, ci doar aspirația unor femei sau fete de a trăi în curățenie, rezistând pornirilor trupești și cultivând anumite virtuți ca smerenia, milostenia și bunătatea. Treptat, acest mod de viață a devenit o instituție a Bisericii. Aceasta din urmă păstra o evidență scrisă a fecioarelor consacrate, pe care le ajuta cu subsidii, dar ele erau ținute sub o supraveghere strictă.

Doar episcopul, sau o persoană respectată prin sfințenia ei, putea consacra o fecioară. Aceasta era mai mult o binecuvântare. În timpul ceremonialului de consacrare, episcopul îi dădea tinerei o tunică închisă la culoare sau un văl, semnificând legământul făcut. S-au păstrat două discursuri de consacrare din secolul la IV-lea, unul de la Roma și celălalt de la Milano. Unul a fost ținut de sfântul Ambrozie cu ocazia ceremonialului de consacrare al fecioarei Ambrozia, iar celălalt de către papa Liberius la consacrarea Marcellinei, sora lui Ambrozie⁴. Fecioara consacrată trebuia să trăiască în apropierea unor femei cinstite, în special văduve, sau putea trăi împreună cu alte fecioare. În aceste condiții, ele nu erau niciodată singure, puteau să se supravegheze unele pe altele și se ajutau reciproc.

Fecioarele care voiau să aleagă o astfel de viață puteau proveni din orice categorie socială. Totuși, în societatea romană din peninsula italică, această alternativă a avut o pondere redusă. Dedicarea unui copil lui Isus Hristos a fost o opțiune care nu a fost susținută. Doar familiile cu venituri mai modeste și cu mulți copii încurajau odraslele lor spre o astfel de viață.

În epistola 199, Vasile cel Mare considera că nu trebuiau acceptate pentru consacrare decât fetele care treceau de 16-17 ani, pentru că doar de la această vârstă puteau decide singure ce vor, „erau stăpâne pe gândirea lor”⁵. El a încercat să oprească tendința părinților de a trimite fiucele spre consacrare pentru a scăpa de ele sau pentru a le înlătura de la moștenire⁶.

² Jensen 1996, p. 234.

³ *Ibidem*.

⁴ D'Izarny 1953, p. 93.

⁵ Vasile cel Mare 1988, p. 401.

⁶ *Ibidem*, p. 402. „Căci multe sunt aduse înainte de împlinirea acestei vârste de părinți, de frați sau de alte persoane apropiate lor, fără ca ele să vină din convingere personală spre viața de necăsătorie, ci doar pentru că vor să-și asigure astfel niște mijloace oarecare de trai”.

Sfântul Ioan Gură de Aur scria că păgânii îi priveau cu admirație pe creștini pentru numărul mare de fecioare⁷.

Părinți ai Bisericii⁸ ca Ieronim, Augustin și episcopul Ambrozie din Milano considerau fecioria idealul de viață ascetică, superioară căsătoriei și văduviei și au scris despre aceasta⁹. De la Ambrozie s-au păstrat câteva lucrări care fac referire la feciorie sau la statutul fecioarei consacrate. În anul 377 el a scris un tratat, *De virginibus*, dedicat surorii sale, Marcellina. Lucrarea este o colecție de trei cărți cu învățături pentru fetele care decideau să urmeze viața ascetică¹⁰. El laudă fecioara în speranța de a recruta alte tinere creștine care să urmeze această cale¹¹. Ambrozie a promovat permanent ascetismul feminin atât celor săraci, cât și celor bogați, creștini sau păgâni. Un alt tratat despre feciorie, *De virginitate*, indică faptul că la Milano exista o rezistență considerabilă la eforturile lui Ambrozie de a promova practica renunțării¹². Mulți părinți se împotriveau ca fiicele lor să aleagă fecioria. O altă lucrare, *De institutione virginis*, cuprinde informații despre pregătirea și disciplina pe care o tânără trebuia să le urmeze pentru a intra în rândul fecioarelor consacrate. Această scriere a fost adresată lui Eusebiu, episcop sau nobil din Bologna, pe a cărui nepoată a consacrat-o Ambrozie în anul 391 sau 392. *Exhortatio virginitatis* este un discurs (o predică) ținut de Ambrozie cu ocazia consacrării unei alte fecioare la Florența, în 393 sau 394¹³. Ambrozie a fost considerat cel care a promovat prin excelență fecioria creștină.

El a tratat și în corespondența sa acest subiect. S-au păstrat câteva scrisori adresate unor episcopi, congregații sau împărați, prin care Ambrozie susținea atât fecioria ca formă superioară de viață, cât și privilegiile speciale pentru fecioarele creștine. De exemplu, în două scrisori adresate împăratului Valentinian al II-lea (375-392), din anul 383, împotriva senatorului păgân Symmachus, a argumentat de ce trebuia considerat statutul fecioarelor creștine superior celui din practicile religioase păgâne (al vestalelor)¹⁴. Ariel

⁷ Ioan Gură de Aur 1994, p. 887. „Hristos știa că fecioria se bucură de mare vază în ochii celor mai mulți oameni?”.

⁸ Facem referire aici la teologi din aceeași perioadă cu Ambrozie și care au activat în Italia.

⁹ Sfântul Ieronim a scris tratatul *De perpetua virginitate*, iar sfântul Augustin a redactat *De sacre virginitate* (Hunter 2000, p. 284).

¹⁰ *Ibidem*, p. 285.

¹¹ Loughton 2010, p. 2.

¹² Hunter 2000, p. 286.

¹³ Schaff 2007, p. XIX. Despre viața și activitatea lui Ambrozie, vezi și Bowersock *et alii* 2001.

¹⁴ Loughton 2010, p. 3. Vezi și Ambrozie 1994, p. 85.

Bybee Laughton, în teza sa de doctorat, a analizat discursul despre feciorie în toate scrierile lui Ambrozie din Milano¹⁵.

Două scrisori ale episcopului, trimise lui Syagrius, preot sau episcop din Verona, dezvăluie un caz special, judecata unei fecioare consacrate acuzată de practici îndoielnice. Prin studiul de față încercăm să prezentăm greutățile pe care societatea vremii trebuia să le depășească pentru a înțelege mesajul teologilor despre feciorie, precum și prețuirea pe care trebuiau să o aibă tinerele care alegeau viața ascetică. Prima scrisoare a lui Ambrozie către Syagrius ne dezvăluie informațiile despre proces, însoțite de observațiile episcopului.

Indicia era o tânără din Verona ce provenea dintr-o familie respectabilă și care depusese jurământul de castitate. Ea l-a avut ca mentor (duhovnic) pe cuviosul Zenon, care a supravegheat-o, i-a urmărit evoluția, a verificat dacă decizia ei fusese sinceră, dacă va putea să urmeze această alegere pentru tot restul vieții și i-a pus vâlul, dându-i binecuvântarea. Indicia a devenit un fel de călugăriță, fiind ocrotită și supravegheată de familia sa. Ea nu era închisă în casă, putea să iasă în public, pentru că Ambrozie menționează în scrisoare că fecioara participa la muncile câmpului. În schimb, se ferea să vorbească cu prea multă lume, avea grijă cu cine și ce vorbea și era atentă să nu participe sau să fie prezentă la activități care nu s-ar fi potrivit cu modul său de viață. De fapt, acesta a fost și motivul pentru care unele persoane din jurul ei, prieteni de familie și rude, s-au simțit ofensate că fecioara nu le mai vizita sau chiar îi ocolea. Ambrozie scria că aceasta era acuzată de cei care fuseseră alungați din casa ei¹⁶. Dintre aceste persoane au fost unele care s-au simțit ofensate de purtarea Indiciei și au încercat să o denigreze.

Care puteau fi calomniile pe care i le puteau aduce? Tot ceea ce avea Indicia era curățenia sufletească și trupească. Partea care ținea de suflet, de trăirile ei interioare, era mai greu de dovedit, dar ceea ce ținea de trup era mult mai la îndemână. Au acuzat-o că își pângărise trupul, că fusese gravidă și născuse, iar apoi își omorâse copilul nou-născut¹⁷. Erau acuzații foarte grave. La auzul acestora, Maximus, cumnatul Indiciei, probabil capul familiei (căci nu este pomenit niciunul dintre părinți, ci doar o soră și soțul acesteia), probabil speriat de gravitatea lor, a cerut episcopului Syagrius ca fecioara să fie judecată. Deși trăia în aceeași casă cu Indicia, Maximus nu a crezut în nevinovăția ei și nu a încercat să dovedească aceasta ci, după spusele lui Ambrozie, a încercat să demonstreze contrariul, că fecioara era vinovată. A fost o acuzație foarte gravă la adresa unei fecioare consacrate.

¹⁵ Laughton 2010.

¹⁶ Ambrozie 1994, p. 38.

¹⁷ *Ibidem*, p. 40.

Ca și în cazul unei tinere necăsătorite, punerea la îndoială a cinstei și pudorii ei atrăgea în mod automat oprobiul comunității și leza poziția familiei sale. Acuzația împotriva Indiciei a fost susținută de câțiva martori mincinoși. Maximus s-a aliat cu doi bărbați, Renatus și Leontius, și a fost ajutat de câteva femei de condiție incertă care au răspândit informații false despre comportamentul Indiciei. Ambrozie i-a reproșat lui Syagrius că nu a respectat regulile unei judecăți corecte, nici după legile publice, nici după cele ale Bisericii. În ambele cazuri era nevoie de un acuzator, dar și de martori sinceri, fără gânduri de răzbunare din cauza vreunei nemulțumiri¹⁸.

Maximus fusese acuzator doar la Verona, dar după ce procesul s-a transferat la Milano, acesta a refuzat să se prezinte pe motiv că renunțase printr-o declarație scrisă. Ambrozie mărturisea însă că acesta continua să întrețină o opinie publică defavorabilă Indiciei, prin răspândirea zvonurilor și a unor scrisori mincinoase.

Din scrisoare reiese că Maximus a fost sprijinit de cei care se simțeau ignorați de Indicia, adică cei pe care îi evita și cu care nu mai stătea de vorbă. Indicia era atentă să se ferească de orice situație care ar fi putut-o face să greșească, adică să stea cu femei măritate sau cu bărbați, să stea în mijlocul lor ascultându-le glumele sau aluziile sau să le suporte privirile curioase. Castitatea era însoțită de post, studiu și rugăciune, smerenie, priveghere, muncă fizică și răbdare¹⁹.

Printre personajele masculine din scrisoare putem descoperi trei categorii de persoane, cu atitudini diferite față de feciorie sau fecioarele consacrate. Maximus este reprezentantul majorității, care considera importantă „gura lumii” și care credea că are libertatea de a aduce acuzații împotriva lor. Prima lui reacție a fost aceea de a convinge lumea să nu fie amestecat. Deși trăia în aceeași casă, a încercat să rupă legătura cu fecioara, i-a interzis soției sale să mai vorbească cu ea sau să o întâlnească. Ambrozie scria că ridicase un zid între Indicia și sora ei²⁰. Probabil, Maximus avea și

¹⁸ *Ibidem*, p. 38.

¹⁹ Despre conduita unei fecioare, putem descoperi într-o scrisoare a lui Vasile cel Mare către o fecioară care își încălcase jurământul. Sfântul enumeră ceea ce pierduse aceasta: „Adu-ți aminte de zilele liniștite, de nopțile luminate, de cântările sfinte, de psalmodiile armonioase, de sfintele rugăciuni, de somnul liniștit, de mesele cumpătate, de mersul tău feciorelnic. Unde este ținuta serioasă pe care o aveai, unde e acea curăție a moravurilor, acea îmbrăcăminte simplă, care se potrivea atât de bine unei fecioare, acea frumoasă și pudică roșeață și acea nobilă paliditate, acea floare a abstenenței și a vegherii care strălucea cu mai mult farmec decât cele mai frumoase culori? [...] Ce să mai zic de onorurile pe care, tot din pricina Lui, ți le-au hărăzit sfinții Lui? viața dusă împreună cu fecioarele? ieșirile împreună cu ele? salutări din partea fecioarelor? laudele adresate fecioriei tale? binecuvântările feciorești? scrisori scrise unei fecioare oarecare?” (Vasile cel Mare 1988, p. 205-206).

²⁰ Ambrozie 1994, p. 40.

datoria de a o supraveghea și proteja, împreună cu toți cei care trăiau în acea casă și ar fi trebuit să o cunoască destul de bine. Dar a crezut cu ușurință zvonurile care s-au răspândit în jurul lor. Dacă la început dorea doar să se apere și să-și protejeze familia și reputația, ulterior a trecut în tabăra adversă și s-a transformat în acuzator al Indicieii. După cum Ambrozie mărturisea²¹, Maximus nu a găsit altă soluție pentru a spăla onoarea familiei decât făcându-i-se fecioarei un control medical (ginecologic). Această opinie probabil că a fost sugerată și de alte persoane importante din societatea veroneză, de care Maximus se temea.

În lumea romană din secolul al IV-lea, despre care vorbim, femeia apare ca un simbol important al identității de grup. Femeia reprezenta întruchiparea onoarei casei în care locuia. Prin intermediul castității anunța corectitudinea morală a casei sale față de lumea din afară²². Astfel, acuzațiile care i se aduceau Indicieii se răsfrângeau asupra întregii familii sub acoperișul căreia trăia. Maximus, fiind capul familiei, trebuia să ia măsuri, fie să-i dovedească Indicieii nevinovăția, fie să înlăture răul scăpând de ea, adică găsiind-o vinovată. Ultima opțiune i s-a părut mai ușor de realizat. Sub presiunea situației, Maximus a ales să o sacrifice pe Indicia pentru reabilitarea onoarei casei sale. A întreținut opinia publică cu zvonuri și scrisori, fiind ajutat de câteva persoane, care, pentru o răsplată bună, erau gata să facă orice. A cerut ca Indicia să fie judecată de episcopul Syagrius și a insistat să i se facă un control medical pentru a afla adevărul, dacă cumnata lui era sau nu castă. Adică, atât el cât și ceilalți, care au acceptat cu ușurință acuzațiile, pur și simplu nu puteau accepta mărturia fecioarei, sau ceea ce chiar ei cunoșteau, căci Indicia nu le era o străină, ci aveau nevoie de dovezi pe care ei le considerau credibile.

Syagrius era preot și episcop, dar a crezut de la începutul judecății că fecioara era vinovată. El s-a lăsat influențat sau manipulat de mentalitatea societății în care trăia. În loc să caute și să facă o judecată corectă, acordându-i prezumția de nevinovăție până la aflarea adevărului, a căzut în plasa denigratorilor. El s-a lăsat intimidat atât de gravitatea acuzațiilor, cât și, probabil, de cei care le susțineau. Nu a luat în considerare un aspect pe care Ambrozie îl considera foarte important²³, faptul că Indicia primise vâul consacării după o lungă perioadă de probațiune de la cuviosul Zenon (~300-371/380), care fusese episcop în Verona²⁴.

²¹ *Ibidem*, p. 42.

²² Kraemer 1980.

²³ Ambrozie 1994, p. 37.

²⁴ Zenon a devenit sfânt al Bisericii, fiind onorat atât de Biserica Romano-Catolică, cât și de cea ortodoxă.

Ambrozie era deja o personalitate a Bisericii. El cunoștea foarte bine mentalitatea societății în care trăia și greutățile pe care această instituție le întâmpina atunci când încerca să schimbe modul de gândire despre tinerele care au ales să nu se căsătorească, pentru a urma o viață ascetică. El era nemulțumit de clerul care făcuse judecata la Verona, de „frații și tovarășii noștri de preoție”²⁵ care nu au încercat să facă o judecată adevărată și s-au lăsat ghidați de cutume. Judecata lui Syagrius nu a fost corectă nici din perspectiva legilor publice, pentru că era necesar un acuzator (Maximus renunțase de a mai fi denunțător), dar nici după legile Bisericii (Matei 18.16) care cereau doi-trei martori sinceri care nu căutau răzbunare.

Dar ceea ce l-a deranjat cel mai mult pe Ambrozie a fost decizia lui Syagrius ca Indicieii să i se facă un control medical. Deși nu a avut dovezi concrete că aceasta născuse, Syagrius a decis verificarea ei. Ambrozie era nemulțumit că Syagrius s-a bazat pe rezultatul unei examinări medicale, pe verdictul unei moașe și a desconsiderat calitățile Indicieii, apreciate chiar de Zenon. El considera această examinare o umilire. Indicia era o fecioară consacrată a cărei credință și dedicație față de asceză fuseseră îndelung cercetate. Nemulțumirea era cu atât mai mare cu cât a înțeles, datorită exprimării folosite chiar în scrisoarea lui Syagrius, că acesta era convins că fecioara era vinovată de toate acuzațiile²⁶. Pentru o fecioară consacrată, scria Ambrozie, erau foarte importante „semnele de purtare”, comportamentul ei în relație cu toată lumea²⁷. O moașă putea fi coruptă prin daruri să dea un verdict fals, „sunt unii care nu știu să facă binele decât de frica pedepsei”²⁸ sau se putea înșela. Ambrozie dă exemplul unei servitoare din Altinum care fusese acuzată și căreia i-au fost făcute două controale medicale. Dacă prima dată i-a fost confirmată vinovăția, a doua oară rezultatul a fost negativ²⁹. Ambrozie amintea că și medicii erau de părere că nu se putea da crezare unei astfel de examinări³⁰. Conform Vechiul Testament, moașa era solicitată doar pentru a ajuta la nașteri și nu în alte scopuri. Presupunând că ar fi călcat jurământul castității, Ambrozie se întreba cum ar fi putut Indicia să-și ascundă sarcina de persoanele care o vizitau, femei și fete respectabile, sau cum ar fi putut naște și să-și ascundă durerile³¹.

Ambrozie, nemulțumit de judecata lui Syagris, dar și de slăbiciunea lui în fața anumitor persoane influente, după cum singur i-ar fi mărturisit într-o

²⁵ Ambrozie 1994, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 38. „[...] n-ai păstrat în scrisul tău nici cel mai mic respect pentru forma de exprimare”.

²⁷ *Ibidem*, p. 41.

²⁸ *Ibidem*, p. 40.

²⁹ *Ibidem*, p. 41.

³⁰ *Ibidem*, p. 39.

³¹ *Ibidem*, p. 40.

scrisoare, a hotărât, la cererea Indicieii, să reia judecata. Unele persoane din Verona și Milano, scria el, credeau că „defăimarea are alte cauze”³². Să nu uităm că Indicia locuise la Roma, în casa lui Ambrozie, cu sora lui, Marcellina, care la rândul ei alesese viața ascetică și fusese consacrată în anul 350 de papa Liberius³³. Indicia nu era o oarecare, era cunoscută chiar de apropiații ai lui Ambrozie, de multă lume din Verona, care puteau depune mărturie în favoarea nevinovăției ei, ceea ce însemna că avea deja o reputație foarte bună. Episcopul Milanului a luat povara de pe umerii lui Syagrius, precum scria, și a re judecat cazul. Au fost chemați acuzatorii, dintre care unii s-au eschivat, iar alții au fugit. Le-au fost cerute mărturiile Marcellinei, surorii Indicieii și doicii acesteia. Ele o considerau nevinovată și în declarațiile lor au vorbit despre cumințenia și sfințenia fecioarei³⁴. Astfel, Ambrozie a declarat-o nevinovată, iar pe cei care au acuzat-o i-a pedepsit după canoanele Bisericii pentru mărturie mincinoasă. Ei au fost excomunicați, cu posibilitatea de a se întoarce în rândul creștinilor doar dacă își vor îndrepta greșeala și se vor căi³⁵.

Promovarea fecioriei a întâmpinat numeroase proteste și neîncredere. A fost greu de acceptat ideea că o tânără putea refuza căsătoria și nașterea de copii. Viața unei femei era constrânsă de credințele mai vechi, care o considerau responsabilă de dorințele pe care bărbatul le avea pentru ea. Alegând această cale, a ascezei și castității, multe femei sau tinere fete au demonstrat că erau capabile să trăiască după anumite principii morale și să devină egale bărbatului sau chiar să-l depășească.

În pofida piedicilor, creștinismul a insistat foarte mult asupra acestui statut. Oamenii Bisericii au exercitat o influență suficientă asupra împăraților de după Constantin I cel Mare (324-337), încât au fost adoptate legi pentru protejarea fecioarelor. Împăratul Constantin al II-lea (337-361) a publicat la Roma o lege prin care erau pedepsiți cei care răpeau o fecioară consacrată, dar fără să se specifice clar care era pedeapsa. O lege similară a fost dată pentru provinciile Italia și Africa³⁶. În *Codul Theodosian* era prevăzută pedeapsa capitală pentru cei care răpeau fecioare consacrate și le obligau să se căsătorească³⁷. În anul 458, împăratul Marcian (450-457) a emis un edict prin care fecioarelor consacrate le erau conferite anumite drepturi³⁸.

În secolele care au urmat, mai ales în Occident, atât fecioria și castitatea, cât și confruntarea acestora au demonstrat că în practică trupul și

³² *Ibidem*, p. 41.

³³ *Ibidem*, p. 42.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 43.

³⁶ Nathan 2000, p. 131.

³⁷ Theodosien 2009, p. 117-119.

³⁸ *Ibidem*.

sufletul nu erau ușor de separat. Examenul medical a fost soluția credibilă care putea certifica starea fizică a unei fecioare.

Discursurile marilor teologi și astfel de exemple cum a fost cel al Indicieii, nu au reușit să schimbe întru totul mentalitatea oamenilor, nici atunci și nici în secolele următoare. Întotdeauna s-a păstrat o suspiciune față de fecioară, iar când era cazul, s-au pretins dovezi speciale³⁹ care să convingă opinia publică de nevinovăția ei.

Changing Attitudes towards Women in the Late Fourth Century: St Ambrose of Milan on the Defence of a Virgin

(Abstract)

Christianity has attempted to introduce significant changes in the status of women. An abstinent life gave a virgin a superior position in the Christian community. During the early stages of Christianity the institution of virginity was not yet fully formed, unlike that of the widow: there were only the efforts of some individuals to live without sexual intercourse. Gradually, this way of living became an institution of the Church, which allowed virgins to be included on registers and to receive subsidies and maintenance. Consecrated virgins were either entrusted to live with the most honest women or several of them could live together in order to supervise each other.

Like other fourth-century theologians, Bishop Ambrose of Milan wrote treatises on virginity and dealt with this subject in his correspondence. This article explores the contents of two letters from Ambrose to Syagrius, a priest or bishop of Verona, which dealt with a particular case, namely the judgment of Indicia, a virgin arraigned for breach of trust.

Abrevieri bibliografice

- Ambrozie 1994 - Sfântul Ambrozie, *Scriseri*, partea a doua, *Despre Sfintele Taine*, traducere, introducere și note de Ene Braniște, *Scrisori*, traducere și note de David Popescu, *Imnuri*, traducere și introducere de Dan Negrescu, București, 1994.
- Bowersock *et alii* 2001 - G. W. Bowersock, Peter Brown, Oleg Grabar (eds), *Interpreting Late Antiquity: Essays on the Postclassical World*, Cambridge, London, 2001.
- D'Izarny 1953 - Raymond D'Izarny, *Mariage et consécration virginale au IV-e siècle*, în *SVS*, VI, 1953, 24, p. 92-118.
- Hunter 2000 - David G. Hunter, *The Virgin, the Bride and the Church: Reading Psalm 45 in Ambrose, Jerome and Augustine*, în *CH*, 69, 2000, 2, p. 281-303.

³⁹ Kelly 2000.

Cornelia Popa-Gorjanu

- Ioan Gură de Aur 1994 - Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea a treia, *Omili la Matei*, traducere, introducere, indici și note de Dumitru Fecioru, București, 1994.
- Jensen 1996 - Anne Jensen, *God's Self - Confident Daughters: Early Christianity and the Liberation of Women*, Louisville, 1996.
- Kelly 2000 - Kathleen Coyne Kelly, *Performing Virginity and Testing Chastity in the Middle Ages*, Routledge, London, New York, 2000.
- Kraemer 1980 - Ross S. Kraemer, *The Conversion of Women to Ascetic Forms of Christianity*, în *Signs*, 6, 1980, 2, p. 298-307.
- Laughton 2010 - Ariel Bybee Laughton, *Virginity Discourse and Ascetic Politics in the Writings of Ambrose of Milan*, PhD thesis, Duke University, Durham, North Carolina, 2010.
- Nathan 2000 - Geoffrey Nathan, *The Family in Late Antiquity: The Rise of Christianity and the Endurance of Tradition*, London, New York, 2000.
- Schaff 2007 - Philip Schaff (ed.), *Nicene and Post-Nicene Fathers*, second series, vol. X, *Ambrose Select Works and Letters*, New York, 2007.
- Vasile cel Mare 1988 - Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*, partea a treia, *Despre Sfântul Dub. Corespondență (Epistole)*, traducere, introducere, note și indici de Constantin Cornițescu și Teodor Bodogae, București, 1988.
- Theodosien 2009 - *Les lois religieuses des empereurs romains de Constantin à Théodose II (312-438)*, vol. II, *Code Théodosien I-XV, Constitutions sirmondiennes*, traduction Jean Rougé, Roland Delmaire, introduction et notes Roland Delmaire, Paris, 2009.

Cuvinte-cheie: fecioară, Sf. Ambrozie, Syagrius, Indicia, Zenon.

Keywords: Christian virgin, St Ambrose, Syagrius, Indicia, Zenon.

LISTA ABREVIERILOR

| | |
|-------------------|--|
| ActaMN | - Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca. |
| ActaMP | - Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. |
| ADB | - Allgemeine Deutsche Biographie. Verlag Duncker & Humblot. Leipzig. |
| AÉ | - Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest. |
| AHA | - Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest. |
| AI | - Artificial Intelligence. Elsevier. Amsterdam. |
| AIAC | - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”). |
| AIIAI/AIIX | - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași). |
| AIIN | - Anuarul Institutului de Istorie Națională. Universitatea „Regele Ferdinand I”. Cluj-Sibiu, Sibiu. |
| AISC | - Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj. |
| AJJ | - Arktika: jekologija i jekonomika. Institut jadernoj bezopasnosti Rossijskoj akademii nauk. Moskva. |
| AJN | - American Journal of Numismatics. American Numismatics Society. New York. |
| AJPA | - American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore. |
| AM | - Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. |
| AMZ | - Arheološki muzej u Zagrebu. Zagreb. |
| AnB | - Analele Banatului (serie nouă). Timișoara. |
| AnUB-I | - Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. |
| Apulum | - Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. |
| ArchKözl | - Archaeologiai Közlemények. Pesten. |
| ARCS | - American Review of Canadian Studies. Association for Canadian Studies in the United States. New York. |
| Argesis | - Argesis. Studii și Comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești. |
| ArhMed | - Arheologia Medievală. Reșița, Cluj-Napoca. |

Lista abrevierilor

- ArhMold** - Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
- ASS** - Asian Social Science. Canadian Centre of Science and Education. Toronto.
- Astra Salvensis** - Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
- ASUAIC-I** - Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Istorie. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
- ATS** - Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
- AUASH** - Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- BAMNH** - Bulletin of the Alabama Museum of Natural History. The University of Alabama. Tuscaloosa.
- BCȘS** - Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- BG** - Byllye Gody. Sochi State University. Sochi.
- BMS** - Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
- BOR** - Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
- BpRég** - Budapest Régiségei. Budapest.
- BSNR** - Buletinul Societății Numismatice Române. București.
- Caietele CIVA** - Caietele CIVA. Asociația „Cercul de Istorie Veche și Arheologie” Alba Iulia.
- CArh** - Cercetări arheologice. București.
- Carpica** - Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău.
- CH** - Church History. Cambridge University Press. Cambridge.
- CN** - Cercetări Numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
- ComȘtMediaș** - Comunicări Științifice. Mediaș.
- Corviniana** - Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
- CPF** - Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
- Cumania** - A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve. Kecskemét.
- Dacia** - Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
- Danubius** - Danubius. Muzeul de Istorie Galați.
- e-COM** - e-Conservation online magazine. Vila do Conde. Portugalia.
- EphNap** - Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.

| | |
|-----------------------------|--|
| Erdély Múzeum | - Erdély Múzeum. Erdélyi Múzeum-Egyesület. Cluj-Napoca. |
| FVL | - Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu. |
| Geopolitics | - Geopolitics. Taylor & Francis. London. |
| Glasul Bisericii | - Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București. |
| GNS | - Gumanitarnye nauki v Sibiri. Sibirskoe otdelenie Rossijskoj akademii nauk. Novosibirsk. |
| Graiul Maramureșului | - Graiul Maramureșului. Baia Mare. |
| HCS | - Historia y comunicación social. Departamento de Historia de la Comunicación Social de la Facultad de Ciencias de la Información. Universidad Complutense Madrid. |
| HHCT | - History and Historians in the Context of the Time. Academic Publishing House <i>Researcher</i> . Sochi. |
| HIR | - Harvard International Review. Harvard International Relations Council at Harvard University. Cambridge (Massachusetts). |
| IJI | - Istoriko-jekonomicheskie issledovanija. Bajkal'skij gosudarstvennyj universitet Ekonomiki I prava. Irkutsk. |
| IJMS | - Indian Journal of Marine Sciences. National Institute of Science Communication and Information Resources. New Delhi. |
| Istros | - Istros. Muzeul Brăilei. Brăila. |
| IV | - Istoricheskiy vestnik. Izdatelskiy dom B. B. Glinskogo. Sankt Peterburg. |
| IVUZ | - Izvestija vysshih uchebnyh zavedenij. Severo-Kavkazskij region. Serija: Obshhestvennye nauki. Rostov-na-Donu. |
| Îndrumător pastoral | - Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. |
| JBSM | - Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums. Kronstadt (Brașov). |
| JeKO | - Izdatelskiy Dom ECO. Novosibirsk. |
| JGlassStud | - Journal of Glass Studies. The Corning Museum of Glass. New York. |
| JGRO | - Journal of Geophysical Research: Oceans. AGU Publications. Washington. |
| JHA | - Journal for the History of Astronomy. SAGE Publications (UK). London. |
| JHG | - Journal of Historical Geography. Elsevier. Amsterdam. |
| JPIPSS | - The Journal of Power Institutions of Post-Soviet Societies. Paris. |

Lista abrevierilor

| | |
|-------------------------|---|
| JRGZM | - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. |
| KHKM | - Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa. |
| Materiale | - Materiale și cercetări arheologice. București. |
| MedievArchaeol | - Medieval Archaeology. Society for Medieval Archaeology. London. |
| MemAntiq | - Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț. |
| MFME | - A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged. |
| MMJ | - Metropolitan Museum Journal. The Metropolitan Museum of Art. New York. |
| MPEA | - Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. Budapest. |
| MTT | - Magyar Történelmi Társ. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest. |
| NET | - Nurse Education Today. Elsevier. Amsterdam. |
| NGB | - New German Biography. Bayerische Akademie der Wissenschaften. München. |
| Niva | - Niva. Petrograd. |
| NK | - Numizmatikai Közlöny. Magyar numizmatikai társulat. Budapest. |
| ODIL | - Ocean Development and International Law. Taylor & Francis. London. |
| OK | - Orvostörténeti közlemények / Communicationes de historia artis medicinae. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. Budapest. |
| Oltenia | - Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie. Muzeul Olteniei. Craiova. |
| Pallas | - Pallas. Revue d'études antiques. Université de Toulouse le Mirail. Toulouse. |
| PG | - Political Geography. Elsevier. Amsterdam. |
| Polar Geography | - Polar Geography. Taylor & Francis. London. |
| Pontica | - Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. |
| Porțile Cetății | - Porțile Cetății. Sebeș. |
| PR | - Polar Record. Cambridge University Press. Cambridge. |
| PUM | - Programm des evangelischen Unter-Gymnasium A. B. in Mühlbach. Sebeș. |
| RB | - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița. |
| Revista istorică | - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1925-1941). |
| RGI | - Revista generală a învățământului. București. |

| | |
|----------------------------|---|
| RHSEE/RESEE | - Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes). |
| RI | - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București. |
| RIR | - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București. |
| RJTP | - Regional'naja jekonomika: Teorija i praktika. Finansy i Kredit. Moskva. |
| RMM-MIA | - Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București. |
| RRH | - Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București. |
| RSM | - Rossija i sovremennyj mir. Institut nauchnoj informacii po obshhestvennym naukam Rossijskoj akademii nauk. Moskva. |
| SAA | - Studia Antiqua et Archaeologica. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași. |
| SAI | - Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București. |
| Sargetia | - Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva. |
| SCB | - Studii și cercetări de bibliologie. Academia Română. București. |
| SCIM | - Studii și cercetări de istorie medie. București. |
| SCIV(A) | - Studii și cercetări de istorie veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie). |
| SCJ | - Southern Communication Journal. Southern States Communication Association. Philadelphia. |
| SCN | - Studii și Cercetări de Numismatică. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București. |
| SG | - Soziale Geschichte. Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts. Bremen. |
| SGP | - Sovetskoe gosudarstvo i pravo. Nauka. Moskva. |
| Signs | - Signs. Journal of Women in Culture and Society. University of Chicago Press. Chicago. |
| SMIM | - Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. |
| SMK | - Somogyi Múzeumok Közleményei. A Somogyi Megyei Múzeumok. |
| Societatea de mâine | - Societatea de mâine. Cluj (1924-1945). |
| SPS | - Sovremennye proizvoditel'nye sily. Sovet po izucheniju proizvoditel'nyh sil, Ministerstvo jekonomicheskogo razvitiya Rossijskoj Federacii i Rossijskoj akademii nauk. Moskva. |

Lista abrevierilor

- SRFJP** - Sever i rynek: formirovanie jekonomicheskogo porjadka. Institut ekonomicheskikh problem im. G. P. Luzina. Apatity.
- SS** - Sovetskij Sever. Oblastnoy Komitet Narymskogo okruga KPSS. Kolpashevo.
- StComSibiu** - Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
- StComSM** - Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
- StRI** - Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
- SUCH** - Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
- SVS** - Supplément de la vie spirituelle. Le Edition de Cerf. Paris.
- SympThrac** - Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
- Terra Sebus** - Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
- Thraco-Dacica** - Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
- Történelmi Szemle** - Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének. Budapest.
- TP** - Telecommunications Policy. Elsevier. Amsterdam.
- Transilvania** - Transilvania. Centrul Cultural Interetnic Transilvania. Sibiu.
- Tyragetia** - Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
- Ungarische Jahrbücher** - Ungarische Jahrbücher. Berlin.
- VCGU** - Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Cheljabinskij gosudarstvennyj universitet. Chelyabinsk.
- VIZ** - Voенno-istoricheskii zhurnal. Moskva.
- VKGU** - Vestnik Kazanskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Kazanskij (Privolzhskij) federal'nyj universitet. Kazan.
- VMZ** - Voенno-meditsinskii zhurnal. Moskva.
- VRJU** - Vestnik Rossijskogo jekonomicheskogo universiteta im. G. V. Plehanova. Rossijskij. Gosudarstvennyj universitet imeni G. V. Plehanova. Moskva.
- VSA** - Vestnik Severnogo (Arkticheskogo) federal'nogo universiteta, serija: Gumanitarnye i Social'nye Nauki. Severnyj (Arkticheskij) federal'nyj universitet imeni M. V. Lomonosova. Arkhangelsk.
- VTP** - Voprosy teorii i praktiki. Izdatelskiy Dom Gramota. Tambov.

- WI** - Die Welt des Islams. Internationale Zeitschrift für die
Forschung des modernen Islams. Brill.
- WJC** - Western Journal of Communication. Western States
Communication Association. Philadelphia.
- ZEKM** - Zhurnal eksperimental'noi i klinicheskoi meditsiny.
Novosibirskii gosudarstvennyi meditsinskii universitet.
Novosibirsk.
- ZfSL** - Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde.
Gundelsheim.